

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

Viite Asiantuntijakutsu/ lausuntopyyntö Sosiaali- ja terveysvaliokunnan kokoukseen
4.10.2016 asiana HE 108/2016 vp hankintamenettelyä koskevaksi
lainsäädännöksi

Asia Vanhustyön keskusliitto – Centraförbundet för de gamlas väl ry:n lausunto

Viitaten kutsuun tulla kuultavaksi Vanhustyön keskusliitto – Centraförbundet för de gamlas väl ry esittää kunnioittavasti seuraavaa:

Vanhustyön keskusliitto (VTKL) kiittää kutsusta tulla kuulluksi Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnassa vanhuusalan palveluja tuottavien järjestöjen suurimpana edunvalvojana, jonka jäseninä ovat myös kaikki suurimmat eläkeläisjärjestöt ja merkittävät kansalais- ja potilasjärjestöt. Täten keskusliiton näkemyksissä heijastuu sekä laajalti ikääntyneiden ihmisten arvokkaan vanhuuden odotukset että myös paikallistason palveluja tuottavien järjestöjen näkemykset. Palvelujen tuottajajärjestöt maksavat veronsa Suomeen ja kohdentavat toimintansa mahdollisen ylijäämän vanhusten hyväksi.

Suomessa on menneinä vuosina sovellettu hankintadirektiiviä monista muista EU-maista poiketen tiukemmin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden hankintaan. VTKL on saanut tiedokseen lukuisia ongelmia voimassa olevan hankintalain soveltamiskäytännöistä. Vanhuspalveluissa on tavarahankinnoista poiketen kyse aina ihmisen elämästä ja hänen oman näkemyksensä kuulemisesta päätöstä tehtäessä.

Aiempaan hankintalakiin nähden selkeitä parannuksia hankintalakiesityksessä on mm. 108 §. Otettaessa huomioon voimassa olevan hankintalain soveltamisessa ilmenneet epäkohdat sekä samaan aikaan meneillään olevat useat ikääntyneiden ihmisten lakisääteisiin palveluihin liittyvät muutokset ei pykälän 2 eikä 3 momenttiin tulisi jättää termejä ”pyritään”, vaan säädös tulisi kirjata selkeästi velvoittavaksi.

Positiivista on edelleen 108 §:ssä se, että lakiin on kirjattu käyttäjien tarpeiden huomioon ottaminen, vaikka kyseessä on menettelytapalaki. Lakitekstin mukaan ”otetaan huomioon käyttäjien erityistarpeet ja kuuleminen”. Tekstimuoto on suotavaa olla velvoittava. Esimerkiksi puitejärjestelyssä asiakkaan kuulemisen tulee vaikuttaa palvelun tuottajan valintaan.

Positiivista on myös 110 §:n mukainen suoramahdollisuus, jonka käytön tulisi olla suositeltavaa erityisesti ikääntyneiden ihmisten pitkäaikaisten hoivapalvelujen pysyvyyden ja lähipalvelujen turvaamisessa.

Tarkennettavaa hallituksen esityksessä on 114 §:ssä. Tarjouspyynnössä tulisi asettaa ehdottomia edellytyksiä, kuten palvelun tarjoajan soveltuvuus. Hyvää on maininta vaatimusten oikeasta suhteesta hankinnan kohteeseen. VTKL:n mukaan vanhuspalvelujen tuottajalla tulee olla alaan liittyvä riittävä koulutus ja hyväksi osoitettu näyttö toiminnan vaikuttavuudesta ja laadusta. VTKL on kirjannut hyvän hankinnan näkemyksiinsä palvelujen laatukriteereitä (liite lausunnon jatkeena).

Vanhuspalveluita hankittaessa tulee ikääntyneen ihmisen kuulemisen olla hankinnan lähtökohta. Lisäksi valintaperusteeksi ottaa aina paras hinta-laatusuhde sen sijaan, että perusteena olisi halvin hinta tai kustannuksiltaan edullisin tarjous. Halvin hinta ei turvaa ikääntyneen ihmisen arvokasta vanhuutta. Kokonaistaloudellisuuden perusteella päätöksiä tehtäessä ongelmaksi ovat muodostuneet palvelujen tuottajan vaihtaminen tarjouksissa olevan olemattoman pienen hintaeron vuoksi. Näissä tilanteissa palvelujen tuottajan vaihtamisesta syntyvät kulut nousevat varsinaista palvelun hintaeroa korkeammaksi samalla, kun muutoksesta aiheutuu inhimillistä hätää ikääntyneille ihmisille ja heidän omaisilleen.

VTKL on jo aiemmin tässä lausunnossaan ehdottanut muutamien ehdollisten tekstimuotojen muuttamista velvoittavaan muotoon. Em. lisäksi 2 §:ssä tulisi hankintojen toteutukseen kirjata ”pyrittävä”-sanon sijaan muotoon ”hankinnat on järjestettävä siten, että pienet ja keskisuuret yritykset ja muut yhteisöt pääsevät tasapuolisesti muiden tarjoajien kanssa osallistumaan tarjouskilpailuihin. Tämä on erityisen tärkeää palvelujen hankintojen siirtyessä maakunnallisille sote-järjestäjille, jolloin vaarana on palvelujen hankintojen keskittäminen tehokkuutta haettaessa.

Kynnysarvojen tulisi vanhuspalveluissa olla EU-direktiivin mukaisesti 750 000 €. Kun yleishyödyllinen toimija katsotaan hankintayksiköksi, tavara- ja palveluhankintojen kynnysarvo tulee saattaa EU-direktiivien tasolle.

VTKL kantaa suurta huolta laissa (2 §) mainitun tavoitteen ”tehostaa julkisten voimavarojen käyttöä” toteutuksesta nykytilanteessa, jossa on meneillään useita toisiinsa kytkeytyviä muutoksia. Näitä ovat mm. vanhuuslakiin, palvelujen tuottamiseen ja valvontaan sekä sote-järjestämiseen tehtävät muutokset. Iäkkäiden ihmisten ja vanhusten palvelut tulee hoitaa talouden reunaehdoista huolimatta kunniakkaasti, eikä pelkkä halvin hinta tai kustannuksiltaan edullisin vaihtoehto voi olla lähtökohtana palvelujen hankintapäätökselle.

Liitteenä Vanhustyön keskusliiton näkemykset koskien hyvän hankinnan tekemistä.

Helsingissä, lokakuun 3 päivänä 2016

Vanhustyön keskusliitto - Centralförbundet för de gamlas väl ry

Näkemyksiä hyvästä hankinnasta

- iäkkäiden henkilöiden koti- ja asumispalvelujen sekä palvelukokonaisuuksien järjestämiseen

Hankintoja suunniteltaessa tulee ensin varmistaa iäkkään henkilön arvokkaan elämän toteuttaminen niin, että Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista erityislakina toteutuu. Tämän jälkeen hankintakäytännöistä ja -muodoista reunaehdot ja mahdollisuudet määrittää hankintalaki menettelytapalakina.

- 1. Suorahankintoja lisättävä pitkäaikaisen hoivan pysyvyyden turvaamiseksi:** läkkäälle henkilölle on taattava tosiasiallinen oikeus turvalliseen elämään tarvitsematta pelätä tutun elinympäristön ja siihen liittyvien ihmssuhteiden menettämistä.
 - Kunnan on turvattava iäkkään henkilön pitkäaikaisen hoitojärjestelyn pysyvyys, jollei järjestelyä ole aiheellista muuttaa iäkkään henkilön toivomuksen tai hänen palveluntarpeidensa muutoksen johdosta taikka muusta erityisen painavasta ja perustellusta syystä.
 - Sosiaali- ja terveystalvvelut on toteutettava niin, että iäkkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan.
 - Toistaiseksi voimassa oleva hoitojärjestelyä tulee käyttää, sillä pelkkä tieto asumisen ja oman hoidon kilpailuttamisesta herättää iäkkäässä ihmisessä ja hänen läheisissään ahdistusta ja huolta, mikä ei toteuta arvokkaan vanhuuden edistämistä. Iäkkään ihmisen asunto palveluasumisyksikössä on hänelle koti. Kodin kilpailuttaminen muutaman vuoden välein ei toteuta arvokasta elämää. On löydettävissä esimerkkejä tarjouspyynnöistä, joissa kilpailutus on määriteltä koskemaan vain uusia asiakkuuksia.
 - Suorahankintamahdollisuus tulee ottaa laajempaan käyttöön asiakkaan kielellisten ja muiden erityistarpeiden mukaisesti.
 - Suorahankintaa tulee voida käyttää myös tilanteissa, joissa asiakas tarvitsee aiempaa enemmän palveluja toimintakyvyn heikennyttä.
 - Tuttuun palvelupaikkaan jäämisestä ei saa koitua palvelunsaajalle kohtuutomia kustannuksia, kuten ei myöskään palveluntarpeen muuttumisesta toimintakykyisyyden heiketessä.
 - Iäkkäille avio- ja avopuolisoiile on järjestettävä mahdollisuus asua yhdessä.

- Kynnysarvoa on nostettava merkittävästi, jotta kansalliset säädöksemme eivät enää jatkossa ohjaa epätarkoituksenmukaiseen toimintaan ja jotta tulisi mahdolliseksi tehdä hankinnat strategisesti merkittävien ja hyviksi koettujen, pitkäaikaisten palveluntuottajien kanssa. Tulee ottaa huomioon myös muiden EU-maiden kokemukset.

2. Asiakkaan kuulemisella ja palveluseteleillä valinnanvapautta: Asiakkaan kuuleminen ja hänen yksilölliset tarpeensa tulee asettaa hankintojen lähtökohdaksi. EU:n subsidiariteetti-periaatteen mukaisesti mahdollisuus lähipalveluihin tulee turvata. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista edellyttää 16 §:ssä, että iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen läheisensä kanssa on neuvoteltava vaihtoehtoista palvelukokonaisuuden muodostamiseksi. Iäkkään henkilön näkemykset vaihtoehtoista on lisäksi kirjattava hoitosuunnitelmaan.

- Asiakkaan oman valinnan toteutuminen on turvattava ja tarvittaessa tuettava häntä valintapäätöksen muodostamisessa. Asiakkaan sosiaalisten suhteiden ja elinympäristön säilyttäminen tulee asiakkaan niin halutessa säilyttää valittaessa asumispaikkaa. Lähtökohtana tulee olla myös iäkkään henkilön yksilölliset tarpeet, hänen lähiomaistensa asuinpaikat, palveluntuottajan erityisosaaminen sekä palveluntuottajan sijainti.
- Palvelusetelin käyttöä laajennettava
 - Palvelusetelin arvo tulee määrätä niin, että se on asiakkaan kannalta riittävä ja hän voi sitä myös tosiasiallisesti käyttää. Riittävyttä arvioitaessa on otettava huomioon myös asiakkaan maksettavaksi jäävä omavastuuosuus. Palvelusetelin arvon tulee olla riittävän suuri, jotta pienituloinenkin henkilö pystyy käyttämään sitä ostaessaan palveluita ja maksamaan hänelle mahdollisesti jäävän omavastuuosuuden palvelun hinnasta. Omavastuulle tulee määritellä yläraja.
 - Palvelusetelien myöntämiseen tulee varata riittävät määrärahat, jolloin niitä voidaan myöntää tasapuolisesti läpi vuoden eikä peruste setelien eväämiseen voi olla määrärahojen loppuminen.
 - Palvelusetelin arvoa tulee korottaa asiakkaan toimintakyvyn heiketessä oleellisesti.

3. Laatu ja vaikuttavuus keskiöön: Palvelujen kokonaislaatu tulee olla hankintojen lähtökohtana. Ihmisten palveluja kilpailutettaessa pääasiallinen valintaperuste ei saa esimerkiksi olla pelkkä halvin suoritehinta – iäkkäät ihmiset eivät sovi 2010-luvun yhteiskunnassa huutolaisiksi. Laatua määriteltäessä tulee taata inhimilliset ja vaikuttavat käytännöt toimintakykyisyyden ja elämänlaadun ylläpitämiseksi sekä asianmukaisen hoidon toteuttamiseksi.

- Hankintojen suunnittelussa tulee korostaa palvelujärjestelyn pysyvyyttä ja kokemuksen tuomia alueellisia verkostoja voimavarana.
- Hoidon ja palvelun referenssit paikkakunnalla tulisi olla todennettavissa tarjoustä jätettäessä.

- Palvelujen sisältö, henkilöstön vuorovaikutustaidot sekä asiakkaan ja omaisten palaute tulee sisällyttää hankinnan kriteereihin.
- Lähipalvelut on turvattava ikääntyneelle väestölle ihmissuhteiden säilyttämiseksi. Etäällä olevan palveluntuottajan valinta voi eristää iäkkään ihmisen tarpeettomasti puolisosta tai läheisistä ja heikentää osallisuutta ja sosiaalista toimintakykyisyyttä.
- Hankintapäätöksiä tehtäessä on otettava huomioon tuottajan sitoutuminen tehtävään ja halukkuus kehittää palveluja kumppanuusperiaatteella. Itsenäistä suoriutumista ja preventiota tavoiteltaessa on luettava hyväksi lisäarvo, jota saadaan mm. järjestöjen vapaaehtoistoiminnasta ja sen organisoinnista.
- Julkisten palveluhankintojen tulee edistää yhteiskuntavastuuta.
- Kilpailu laadun perusteella tulee olla myös vaihtoehto.

4. Käytännön toimentasuosituksia

Keskustelut ennen kilpailuttamista: Sosiaali- ja terveystoimen tulee yhdessä hankinnasta vastaavien henkilöiden kanssa järjestää keskustelutilaisuuksia ennen hankinta-ilmoituksen jättämistä mm. hyvän palvelun kriteereistä, hankinnan ehdoista, hyvistä käytännöistä sekä parhaista tavoista edistää iäkkäiden ihmisten arvokkaan elämän toteuttamista asumisjärjestelyissä ja kotihoidossa. Keskusteluja tulee käydä palveluntuottajien ja asiakkaita edustavien järjestöjen kanssa.

Hankintojen jakaminen asianmukaisiin osiin: Hankinnoissa tulee turvata paikallistason verkostojen ja järjestöjen sekä niiden tekemän kansalaistoiminnan säilyminen. Suurten sosiaali- ja terveyspalvelukokonaisuuksien kilpailuttaminen kerralla tai palvelujen kilpailutus suurina kokonaisuuksina ohjaa hintakilpailun korostumiseen. Laajoissa hintakilpailuissa valmiit palvelukonseptit voivat olla uhka iäkkään ihmisen yksilöllisyydelle. Hankintojen perusteiden tulee turvata paikallistason verkostoja tuntevien pienten ja keskisuurten toimijoiden mahdollisuudet osallistua iäkkäiden ihmisten palvelujen kilpailutuksiin.

Hankintasopimusten sisältö: Hankintasopimukseen tulee sisällyttää korvausperusteiden tarkistaminen muutettaessa asiakkaiden hoito- ja palvelusuunnitelmaa toimintakyvyn heikennyttyä.

Helsingissä 22.4.2015

Vanhustyön keskusliitto – Centraförbundet för de gamlas väl ry